

Навчально-методичне видання

Малік Тетяна Вікторівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з дисципліни «Художній розпис тканин»

*Для студентів спеціальності 022 «Дизайн»
за освітньо-професійною програмою «Дизайн тканин та одягу»
(I ступінь вищої освіти «Бакалавр»)
денної та заочної форм навчання*

Комп'ютерна верстка: Сельма Мамедова, 1МД-3
Керівник: ст. викл. Онищенко Т.І.

Відповідальний за випуск: Токар М.І.

Свідоцтво про внесення до держ. реєстру суб'єкта видав. справи
ДК №860 від 20.03.2002 р.

Підп. до друку «__»__2021 р. Формат 60x84 1/16. Папір: друк.
Друк: ризограф. Наклад 100 прим.

ХДАДМ, Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
Україна, 61002, Харків, вул. Мистецтв, 8.
Надруковано у типографії ХДАДМ

Міністерство культури і інформаційної політики України

Харківська державна академія дизайну та мистецтв

Кафедра «Дизайн тканин та одягу»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до вивчення дисципліни
«Художній розпис тканин»

*Для студентів 4 курсу спеціальності 022 «Дизайн»
за освітньо-професійною програмою «Дизайн тканин та одягу»
(I ступінь вищої освіти «Бакалавр»)
денної та заочної форм навчання*

Харків 2021

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Давыдов С. Батик. Приемы. Изделия. — М.: АСТ пресс, 2006.
2. Дворкина И. Батик горячий, холодный, узелковый. — М.: Радуга, 2000.
3. Рудин Н.Г. Художественное оформление тканей. — М.: Легпром, 1993.
4. Синеглазова М.А. Роспишем ткань сами. — М.: Профиздат, 2000.
5. Сузи Стоку Практическое руководство. Батик. Ниола 21-й век, 2006.
6. Танкус О.В. Технология росписи тканей. — М.: Профиздат 2000.
7. Раиса Гильман «Художественная роспись тканей» — М.: «Владос», 2005.- 159 с.
8. Малік Тетяна «Мистецтво розпису тканин» — ХДАДМ, 2018. — 99 с.

Уміти:

- створювати виразний художній образ текстилю різними засобами батіку;
- розробляти ескізи штучних виробів та мірного текстиля;
- виявляти основні компоненти, елементи, матеріали і технології, які використовуються для створення роботи в матеріалі;
- користуватися гармонійними системами кольору, фактурами, обробками краю виробу;
- самостійно користуватися отриманими навичками.

Мати навички:

- самостійного створення авторських художніх виробів для одягу та інтер'єру;
- проектування сучасного текстиля;
- поетапної роботи над виконанням роботи в матеріалі.

Практичний напрямок дисципліни «Художній розпис тканин» забезпечує використання одержаних знань в навчальному курсовому та дипломному проектуванні за час усього періоду навчання на факультеті, а також в наступній самостійній творчій роботі.

Метод отримання знань з «Художній розпис тканин» лекційний, який закріплюється практичними роботами.

Лекційний матеріал супроводжується наочними посібниками, плакатами, схемами, зразками тканин та іншими текстильними матеріалами.

Викладання лекційного матеріалу будуватиметься за планом, що наведено нижче.

2. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Історичні відомості про виникнення та розвиток техніки художнього розпису тканин

Методичні вказівки. Вивчення дисципліни починається з чіткого освоєння студентами мети і задач семестру — знання матеріалів, що використовуються в сучасному текстильному виробництві, вміння оцінити їхні будову, властивості, асортимент і якість, що є основою для розробки досконалого проектування тканин і текстильних виробів.

Мистецтво оздоблення тканин відомо з давніх часів. Спочатку з'явився ткацький малюнок, що створювали особливим переплетенням ниток у процесі виготовлення тканин. Пізніше малюнок стали наносити ручним засобом. Ще пізніше були винайдені друковані дерев'яні (різьблені) дошки. У XVIII столітті для друку почали застосовувати металеві набивні дошки.

Наступним кроком став винахід друкованих машин. Малюнок майстри гравери вирізували на металевих валах, вали занурювали у фарбу, прокочували по тканині, нанося візерунок. Якщо малюнок був кольоровим, підготовляли кілька таких валів — для кожної фарби. Іноді при оформленні тканини застосовували одночасно два засоби прикраси — переплетіння ниток і розпис (чи набойка). Такими були китайські тканини «кесе», у яких ткацький візерунок доповнювали розписом кистю.

Батьківщиною гарячого батика вважається Індонезія. Класичний гарячий батик — дуже трудомісткий вид розпису. Тільки підготовка тканини займала кілька днів.

Розпис робили за допомогою винайденого у XVII столітті приладу «чантинга» (тьянтинг, тьянтин). Це невелика, мідна чи латунна судина, з одним чи декількома носиками, що прикріплена до дерев'яного чи бамбукового ціпка — ручці. Тканина, з нанесеним восковим малюнком, на кілька годин занурювали в розчин барвника.

Фарбування вироблялося від найснішого кольору до темного. Операція повторювалася стільки разів, скільки кольорів у малюнку. Останній колір, як

Завдання 1. Розробити ескіз хустки, перенести малюнок на тканину за допомогою резерву. Розписати хустку «класичною» технікою, закріпити барвник і підшити края.

Завдання 2. «Лесіровка».

Цей відомий прийом масляного й акварельного живопису з успіхом можна використовувати при розписі тканини. Будується прийом на тім, що фарби змішують не на палітрі, а на тканині, пошарово накладаючи одну на іншу, що і приводить до зміни кольору. Прозорі анілінові барвники саме добре підходять для роботи в такій техніці. Використовувати прийом лесіровки можна в будь-якій роботі, але як тренування непогано зобразити стилізований натюрморт із келихів, графинів і інших ємкостей цікавої форми. Уявіть собі, що перед вами стоїть кілька скляних судин різного кольору. Причому стоять вони так, що їхні края як би накладаються один на інший. При цьому легко побачити, що при накладенні рожевий і блакитний колір дадуть бузковий відтінок, блакитний і жовтий — зелений і т.п.

Спочатку підготуйте малюнок і переведіть його на тканину. Обведіть контури резервом. Зафарбуйте який-небудь предмет обраним кольором. Сусідній предмет офарб'йте у два прийоми: спочатку основну його частину, потім місце перетинання з іншим предметом. Продовжуйте роботу, поки не буде розписаний весь натюрморт. Якщо колір якого-небудь предмета покажеться вам занадто світлим, нанесіть другий шар фарби. Особливо цікаві ефекти виходять у місцях накладення двох-трьох предметів. В останню чергу розписують тло. Кольори для такого розпису обов'язково повинні бути світлими і прозорими. Змішувати більше трьох кольорів не рекомендується. Не бажано також змішувати контрастні кольори, наприклад червоний і зелений, синій і жовтогарячий, жовтий і фіолетовий. Часто таке сполучення дає бруднуватий сірий чи коричневий відтінок.

5.1. Запарка (закріплення барвника)

Розпис на шовку, незалежно від техніки виконання, необхідно запарити. У результаті запарки барвник закріплюється на шовку, колір стає насичений, і глибше, розпис не вицвітає і не боїться води, на шовку з'являється шляхетний блиск і він стає м'яким. Усе це додає виробу закінчений вид, особливо для предметів одягу. Процес запарки в домашніх умовах досить складний, однак попередньо потрібно правильно підготувати роботу до запарки.

1. Насамперед, потрібно переконатися, що барвник цілком з'єднався з тканиною: для цього з моменту закінчення розпису, повинне пройти не менш доби;
2. Якщо ви працювали з застосуванням солей, очистите поверхню від залишків солі;
3. На столі в один шар розстеліть газетний папір (можна кальку чи звичайні чорно-білі газети). Поверх папера покладіть розписану тканину так, щоб папір виступав по краях приблизно на 10 см.;
4. Починаючи від вас згорніть газету з тканиною так, щоб вийшов згорток-рулет;
5. Отвори з боків закрити фольгою чи загорнути края паперу усередину;
6. Згорток помістити в медичний автоклав, запарювати біля години при температурі 100 градусів і тиску 0,5-1,0 атмосфер;
7. Після запарки промити тканину в теплій воді з додаванням оцту;
8. Віджати, розстелити на бавовняній підстилці і висушити праскою.

Після завершення розпису потрібно зробити остаточну обробку виробу. У хусток, шалей і палантинів необхідно підшити края. Для цього зрізайте по контуру хустки надлишки тканини, залишаючи на підгинання 2 см. від краю розпису. Двічі підігніть край і підшийте вручну потаємним московським стібком.

правило, чорний чи темно-коричневий. Після закінчення фарбування тканину знову висушували. Остання операція — видалення з тканини воску. Для цього її занурювали в казан з гарячою водою.

Сучасні версії ручного розпису тканини, спираючись на традиційні напрямки, підкріплені новими технологіями. У гарячому батyku замість бджолиного воску стали використовувати парафін і стеарин. Сітка тріщин, що з'являється в процесі фарбування в техніці гарячого батyku, яка вважалася дефектом, придбала значення цікавого самостійного ефекту і стала невід'ємною частиною і символом цієї техніки. З винаходом клейкого матеріалу, названого резервом, одержала розвиток принципово нова техніка розпису — холодний батик. Розписані тканини різного призначення, мабуть, як жоден вид декоративно-прикладного мистецтва, активно несуть художню культуру в побут. Перші згадування про одержання кольорових декоративних ефектів на тканині зустрічається вже в «Природній історії» Плінія. Безліч способів оформлення тканин породило і різноманітні ефекти декорування.

При холодному батyku склад, що резервує, наносять на тканину у виді замкнутого контуру, у межах якого спеціальними фарбами, відповідно до ескізу, розписують твір. Художні особливості цього засобу розпису полягають у тому, що наявність обов'язкового кольору контуру і використання цього контуру для різноманітних орнаментальних розробок додає малюнку графічно чіткий характер. При цьому кількість кольорів, застосовуваних для розпису, практично необмежена.

При гарячому батyku розігрітий склад, що резервує, використовують як для нанесення контуру, так і для покриття окремих ділянок тканини, щоб охоронити їх від фарби, що розтікається. Тут обов'язкові контурні лінії, тому в малюнку можливі м'які переходи тонів.

Третій засіб ручного розпису тканин — так називаний вільний розпис. Малюнок наноситься на тканину вільними мазками, і тільки остаточна обробка малюнка іноді виробляється за допомогою холодного складу, що резервує. Тут ще більше виявляється індивідуальна творчість, тому що застосування яких-небудь шаблонів майже виключено, і майстер, повторюючи зразок, мимоволі варіює малюнок.

Усі три засоби розпису постійно удосконалюють ті, що працюють у цій області знаходять усі нові і нові художні прийоми, тому описані вище засоби оформлення тканин не можуть вважатися вичерпаними. Вони є основою, на якій може будуватися подальший розвиток мистецтва розпису тканин.

2.2. Матеріали та обладнання

1. Промивання

Матеріал замочите в м'якій воді, бажано дощовий чи сніговий, можна в кип'яченої, ретельно намиливши його простим господарським милом. Вимочуйте тканину від 12 годин до 2 діб, у залежності від щільності тканини. Потім добре прополощіть, підсушіть в розправленому виді і прасувати потрібно у вологому стані. Цей етап обов'язковий для усіх видів тканин. Якщо матеріал новий, чи має підвищену щільність, його піддають другій операції.

2. Організація робочого місця

Початківці займатися батіком можуть обійтися будь-яким столом, покритим клеёнкою, розмір столу — не менш 1 кв.м. Краще, якщо він буде стояти у стіни, для того, щоб можна було упирати раму з натягнутою тканиною. Рами можуть бути наступних видів: самі зручні розсувні рами (вони є в продажі), можна використовувати прості вишивальні п'яльця для спробних, чи ескізних невеликих робіт, підрамники для натягивання полотна, що використовуються для живопису. Їх використовують для робіт, що після готовності будуть зніматися з цього підрамника: хустка, шарф і т.д., рама для визначеної композиції, що надалі буде залишена на цій рамі й оздоблена багетом.

3. Закріплення тканини на рамі

Найпростіший і зручний спосіб, крім готової рами з гачками, працювати з канцелярськими кнопками. Однак у них є недоліків: при натягуванні вологої тканини кнопки покриваються іржею, щільно входять у тканину, і на цьому місці, після зняття кнопок, можливі розриви. У такому випадку раму необхідно виконувати на 5-7 см. більше потрібного розміру, щоб потім її можна було обрізати.

4. Натяг тканини на раму

Натягати на раму можна як вологу, так і суху тканину. Якщо робота буде виконуватися в техніці вільного розпису, то краще натягати мокру тканину. Для гарячого і холодного батіку тканина може бути сухою. Починати натягати краще із середини верхньої рейки, розтягуючи тканину

Вправа 2. Ефект дощових крапель.

Зробити фарбування тканини, після того, як робота висохне, наберіть на зубну щітку м'якої (кип'яченої) води і стряхніть її на тканину з висоти 1-2 метрів. Одержимо різноманітні крапки з контурним краєм.

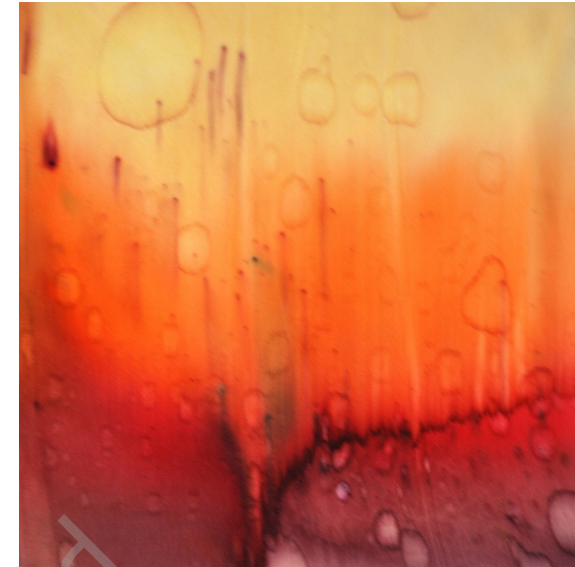

Рис. 13. Дощові краплі

Вправа 3. Ефект жата фольга чи м'ятий шовк.

Скласти три різних по інтенсивності тона. Перший найслабший — 10 мл. чистої води + 3 краплі барвника, другий — 1/2 частини від слабкого + 5 крапель барвника і третій — концентрований барвник. Розпис виробляється по сирому спочатку першим, потім другим, і нарешті третім тоном.

Вправа 1. Сольові візерунки.

Нерукотворні солоні візерунки використовують на окремих фрагментах роботи чи на всій площині малюнка. Можна використовувати велику і дрібну сіль, а також морську. Можна, нахиливши раму, додавати патьокам різний напрямок, капати на них фарбу чи воду. Отже, нанесемо фарбу насиченого кольору на натягнуту і підготовлену тканину. Потім розкладемо в намічених місцях кристалики солі. Через кілька хвилин під ними утворяться більш темні патьоки фарби: сіль притягає фарбу, а гло навколо її висвітлюється.

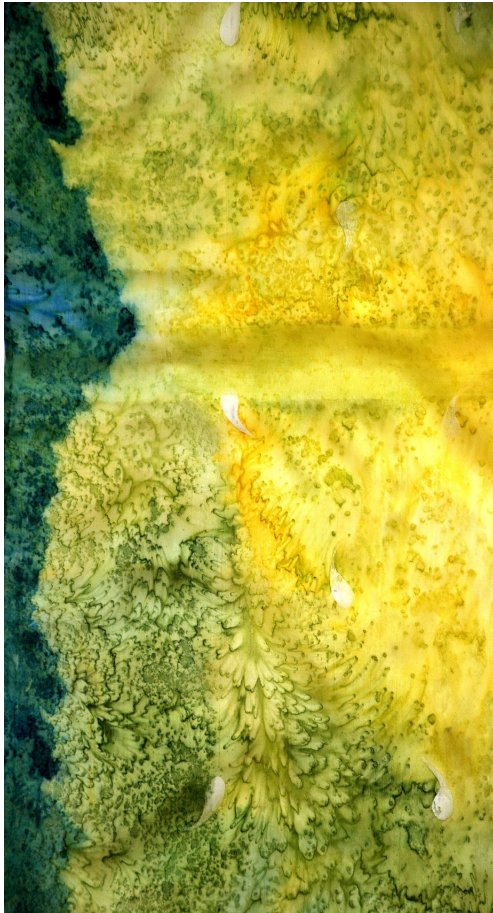

Рис. 12. Сольові візерунки

тільки по рейці від центральної кнопки ліворуч і праворуч на 7-8 см. Тканина повинна бути натягнута сильно без заломів і перекосів. Тканина, натягнута у вологому стані, при висиханні натягається ще сильніше.

5. Барвники

Перед тим, як наносити фарбу, спробуйте її на маленькому шматочку тканини і перевірте її розтікаємість і щільність. Особливо важливі ці властивості при вільному розписі. Оцінювати насиченість і тон фарби потрібно тільки після того, як вона просохне. Фарби для батіку звичайно продаються вже готові до використання, у максимальній концентрації. Їх потрібно розлучити водою, щоб вони стали блідіше і давали кращу растекаємість. При підборі барвників необхідно враховувати, для яких тканин вони призначені.

Особливо треба відмітити барвники, що продаються розфасовані в паперові пакетики й отже вимагають самостійного готування. У маркіруванні барвників словесні, цифрові і літерні позначення. Спочатку вказується група барвника: прямий, основний, кислотний і т.п. Відтінок барвника позначається буквами: Ж — жовтуватий, С — синюватий відтінок. Якщо перед букви стоїть цифра, наприклад 3С, це позначає яскравість відтінку.

Фарбувальні розчини в наборі мають дуже високу концентрацію. Для їхнього розведення приготуйте розчин питної соди — 1 чайна ложка на склянку теплої кип'яченої води. Для чорного барвника — 1/2 чайної ложки соди. Перед початком роботи розчини соди і фарб змішують у пропорції 1:1. Фарбувальні розчини необмежено сполучаються між собою і з розчином соди. Готові розчини із содою зберігати до 2 днів. Набір можна застосовувати при вільному розписі тканин, оформленні тканин методами холодного, гарячого і декоративного батіку.

6. Інструменти і різні пристосування для розпису тканини

Для усіх видів робіт художнього розпису по тканині повинна бути велика розмаїтість інструментів:

1. **Кисті:** щетинисті, круглі і плоскі, різних розмірів для вільного розпису, додання малюнку мальовничого характеру, а так само для холодного батіку. Кисті синтетичні для роботи з білизною і гарячим батіком. Для покриття великих поверхонь потрібно мати флейц.

2. **Ватяні і поролонові тампони:** на дерев'яний стрижень зверху щільно накручується шматочок ватки й у підстави закручується ниткою. Для кожного кольору необхідно мати окремий тампон, його форма і величина повинні відповідати виконуваному малюнку. Щоб тампон не утрачав форму і не куйовдився, його можна обтягти капроном.
3. **Ножиці:** деякі тканини погано ріжуться, тому щоб края виробів були акуратними і, щоб не зашкодити легкі тканини потрібно мати гострі ножиці для тканини.
4. **Рами для розпису** в продажі є різні, але самі зручні — регульовані.
5. **Скляні трубочки** — застосовуються для якісного наведення лінії, що резервує, по заданому малюнку.
6. **Формочки для фарби** — застосовуються для складання колера для розпису визначеного кольору і тону. Найбільш зручні баночки від йогурту чи разові стаканчики.
7. **Картон** — перед початком розпису необхідно намалювати картон для задуманої композиції. Малюнок створюється на папері однією лінією і повинний бути чітким і остаточним, щоб не робити виправлень на тканині.

7. Переклад малюнка на тканину

Малюнок переводиться на тканину, попередньо натягнуту на раму. Його можна нанести за допомогою легких олівцевих штрихів, Але звичайно надходять так: малюнок (картон) спочатку роблять на білому папері чорним кольором, потім підкладають його під тканину і починають роботу. Є ще один спосіб — на тонкому папері виконується малюнок копіювальним олівцем, потім кладуть його лицьовою стороною на тканину і пропрасовують слабо нагрітою праскою. Малюнок при цьому перекопіюється на тканину.

Рис. 10. Маки

Рис. 11. Рибки

«Незамкнута графіка» — розписується без використання замкнутих площин, що резервує лінія розривається, що дозволяє кольору однієї площини входити в колір іншої. Найпростіший — «класичний», і починати треба з його. Рекомендуємо вам починати розпис з більш світлих ділянок. Якщо, незважаючи на всі запобіжні заходи, з'являться патьоки, то на світлій фарбі їх видалити легше, ніж на темній. А потім сусідня ділянка можна зафарбувати більш темним кольором. Після розпису поверхні темними фарбами сліди «аварії» уже не будуть упадати до очей.

При розписі декількома фарбами по сирій тканині, вони перетікають друг у друга, розпливаючись, як акварель на папері. Можна використовувати переливи двох близьких відтінків, контрастних кольорів чи сполучення фарби і чистої води, у залежності від художнього задуму.

Так само як і при роботі з гарячим батіком, у холодному батіку є свої секрети, назвемо їх ефектами холодного батіку. Їх також краще спочатку випробувати на зразках.

Приклади творчих робіт в техніці «Холодний батік»

Рис. 9. Львів

3. ВУЗЛИКОВЕ ФАРБУВАННЯ ТКАНИН

3.1. Фарбування тканин засобом зав'язування

Цей вид художнього розпису полягає в механічному резервуванні тканини. Адаже куди простіше — зав'язати частина тканини вузлом і опустити його у фарбу. Батік у техніку «Бандан» (вузликовий батік) один з перших способів оформлення тканини. У різних країнах найменування такої техніки різне: у Милані її називають «планги», у Японії — «шиборі». Вона відома у всіх країнах Сходу з древніх часів. У Європі вузликове фарбування стало відомим на початку XX сторіччя, воно широко використовувалося в оформленні тканин для одягу й інтер'єра. Захоплення вузликовою технікою, особливо у 80-х роках, стало новим етапом у її розвитку.

Головна відмінність вузликового батіку — його утилітарний характер. Хоча художники часом використовують вузликове фарбування як тло в картині для наступного розпису, але в основному його застосовують для прикраси тканин, призначених для одягу і предметів домашнього побуту.

Посуд для фарбування повинний бути нержавіючим і містким, найкраще підійде великий емальований таз.

Готування барвника: розводити барвник для тканини необхідно відповідно інструкції на упакованні, додати в нього 1-2 солі, процідити. Після цього додається необхідна кількість води і поступово нагрівається до 40-45 градусів. Потім тканина опускається у фарбу і доводиться до кипіння, кип'ять 5-7 хвилин. Якщо тканина щільна її варто офарблювати в плинні 20 хвилин, потім вийняти з барвника, додати поварену сіль (2 ст. ложки на 2-5 л. води) і знову опустити у барвник. Після цього кип'ятити ще 30 хв. Якщо офарблюється вовняна чи шовкова тканина, то замість солі додається 1 ст. ложка оцту на 4-5 л. води. Закінчивши фарбування, тканину необхідно залишити у фарбувальному розчині, поки він не остигне до 60-70 градусів. Потім виріб полощуть спочатку в теплої, а потім у холодній воді, не знімаючи обв'язок і не розв'язуючи вузлів. Після цього розв'язують вузли, знімають обв'язки, і полощуть з додаванням 1-3 ст. ложки оцту на 4-5 л. води. Виріб злегка підсушити і пропрасувати.

Для першого ознайомлення з даною технікою пропонуються дві найпростіших вправи з використанням барвника одного кольору. Для цього необхідно спочатку приготувати тканину і фарбувальну ванну, а вже потім робити фарбування. Необхідно також пам'ятати, що суха тканина при фарбуванні дасть більш чіткий візерунок, а попередньо зволожена — більш м'який.

Практичні вправи по фарбуванню тканини засобом «зав'язування» (панги)

Перш ніж братися за велику річ бажано всі прийоми спробувати на зразках. Таким чином, Ви зможете комбінувати різні прийоми.

Вправа 1. «Павутинка» чи «Мармуровий ефект». Для цього необхідно хаотично зім'яти тканину в клубок і міцно обв'язати нитками (можна різного номера і фактури). Після фарбування з'являться хаотичні плями і прожилки. Можна скрутити тканину джгутом, закріплюючи його положення нитками через рівні чи різні відрізки, цей спосіб називається «ікат» і особливо цікаві ефекти виходять при багатобарвному фарбуванні. Але про це пізніше, а поки можна спробувати його при фарбуванні в один колір. Для кращого закріплення фонового кольору можна також попередньо провощити нитки. Це робиться так: сильним і швидким рухом провести натягнутою ниткою навколо свічі.

- Якщо крапля резерву упала на тканину, її треба відразу ж видалити бензином;
- Якщо зарезервованний контур не просохнув до кінця, він не зупинить фарбу;
- Якщо трубочка закупорилася, прогрійте її, щоб розчинити краплі резерву;
- Резерв не впливає зі знімної насадки чи скляної трубочки. Кінець трубочки чи насадки закупорився. Промийте трубочку бензином;
- З резервного складу випарувався бензин, і він загустів, розбавте резерв бензином, але стежте за тим, щоб він не став занадто рідким;
- Нещільні лінії контурного засобу приводять до патьоків фарби. Резерв наносився занадто швидко, лінії вийшли «рвані». Проведіть лінії ще раз після висихання (краще з вивороту) повільно і рівномірно, щоб резерв міг вийти в тканину;
- З'єднання ліній, нанесених контурним засобом, пропускають фарбу, неуважність при нанесенні ліній. Для впевненості, до нанесення фарби, провести тести на воду і відблиск;
- Лінії, що роз'єднують, щільні, але фарба все рівно затікає на сусіднє поле чи на маленьку ділянку — нанесли занадто багато фарби, або кисть підводилася занадто близько до лінії, і фарба перейшла через неї. Віджимайте надлишки фарби з кисті об края банки. Не підводите кисть при розписі близько до краю поля, а давайте фарбі розтікатися по тканині самій;
- Для усунення помилок після висихання фарб проводять трубочкою нову лінію. Після висихання резерву, фарбу намагаються розчинити і видалити змоченою у воді ватяною паличкою.

Холодний батік представлений трьома техніками: «класичний» — створюється методом наведення ліній, що резервують, обмежуючих замкнуті площини. У результаті одержимо малюнок, що нагадує вітраж. Розписується в один шар. «Багатошаровий» — також схожий на вітраж, але при цьому використовується кілька накладень колірних тонів один на одного.

- На початку лінії може утворюватися крапля. Щоб уникнути цього, на початку проведеної лінії підставити шматочок паперу чи тканини;
- Лінію потрібно вести швидко і впевнено, інакше в уповільнених місцях будуть утворюватися краплі;
- Віднімаючи трубочку від тканини, її перевертають носиком нагору;
- Закінчивши роботу, трубочку промити у розчиннику чи бензині;
- Уставити тонкий м'який дротик у носик трубочки, щоб крапля резерву, що залишилася, не закупорила його.

Резерв, нанесений на тканину, сохне від 1 до 24 годин. Прискорити процес можна за допомогою фена. Резерв залишається на тканині, навіть якщо вона призначена для одягу. Якщо білий контур не бажаний, що резервув склад можна підфарбувати знежиреною олійною фарбою. Це робиться так: олійну фарбу кладуть на газету і звертають. Дають час, щоб з неї вийшла олія, потім готову фарбу знімають ножом, розчиняють бензином і підмішують до резерву. Підфарбувати резервні лінії можна і м'якими кольоровими олівцями, характерний для олівця штрих залишиться під резервом. Кольоровий резерв можна робити будь-якого кольору і використовувати для малювання по вже пофарбованій тканині. Якщо робота йде на білій тканині безбарвним резервом, то при висиханні він стає непомітним. Щоб виявити контур резерву, потрібно або намочити тканину, або покрити її найяснішою фарбою в передбачуваній гамі. І ще кілька рад при роботі з резервом:

- Якщо резерв повільно і туго виходить з носика трубочки, виходить, він загустів, розчинити бензином;
- Якщо резерв виливається з трубочки ще до зіткнення з тканиною, виходить, він занадто рідкий і в нього треба додати гумового клею, а можна залишити на невеликий термін з відкритою пробкою — він загустіє;
- Якщо вести трубочку по тканині занадто швидко і неакуртно, резерв не встигне проникнути в тканину й у цих місцях при розписі фарба проникне по вивороті за контур;

Рис. 1. Павутинка

Вправа 2. «Шлангова техніка». Тут ми складаємо два кінці тканини і тримаємо їх, поки дві половинки не скрутяться в протилежному напрямку. Потім фіксуємо по краях, закручуємо, складаємо як шнур, зв'язуємо кінці і міцно зав'язуємо. У залежності від товщини тканини, густоти обмоток і сили натягування малюнок буде різним, але в будь-якому випадку дивної краси.

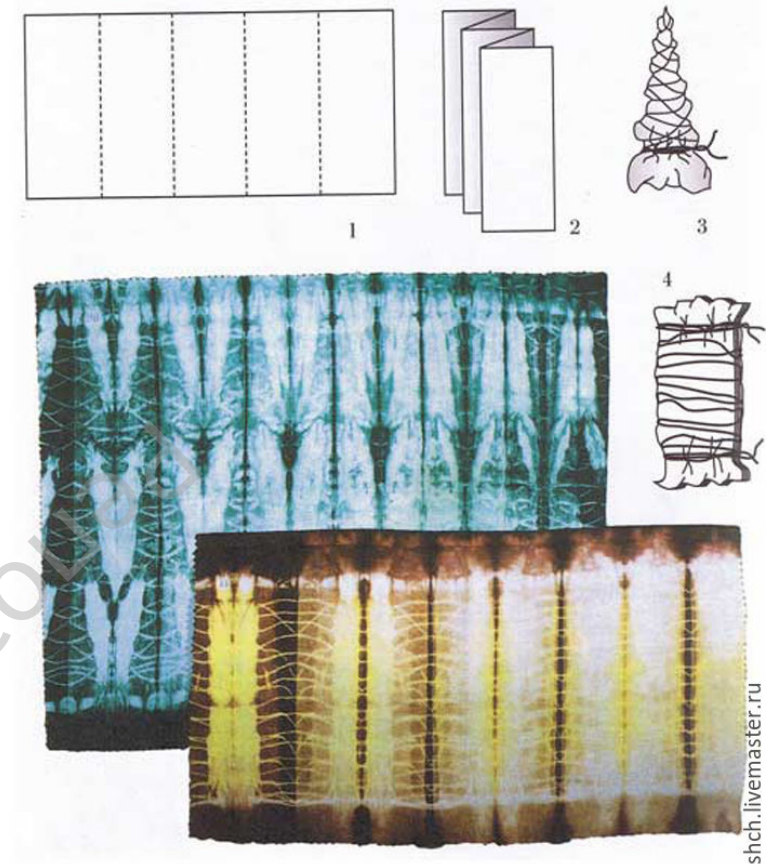

Рис. 2. Шлангова техніка

Вправа 3. «Сонечко» чи «Бандан». Візьміть тканину (для зразка досить 30х30 см.), знайдіть центр, підніміть і перев'яжіть у потрібних місцях по колу. Для досягнення більшого ефекту у вузликів техніці можна використовувати термостійкі гудзички, камушки, горошинки, що загортаються в тканину й обмотуються ниткою. Нитки повинні бути дуже туго зав'язані. Якщо нитка для зав'язування намотана на катушку, її легше натягти як можна тугіше. У залежності від розташування і кількості перев'язок характер малюнка на тканині буде мінятися. Маленькі кружечки можна одержати, підтягуючи тканину голкою й одночасно обмотуючи ниткою і затягуючи петлю. Для кращого результату потрібно взяти як можна більш товсту нитку й обмотку робити кілька разів.

Рис. 3. Бандана

Вправа 4. Багатобарвний візерунок. Приготуйте фарби двох кольорів, наприклад жовтого і червоного. Перев'яжіть тканину кожним з перерахованих вище способів — таким чином, Ви резервуєте тло (білий колір), опустите тканину в киплячий фарбувальний розчин жовтого кольору на 5-7 хвилин, вийміть з барвника і потримайте під холодною водою з крана кілька хвилин. Далі Ви можете надійти так: не розв'язуючи вже зав'язані нитки і вузлики, зав'язати нові, тепер Ви вже резервуєте жовтий колір, і опустити у фарбувальний розчин з червоним барвником, якому можна додати в жовтий

5. ХОЛОДНИЙ БАТИК

Після проникнення східних тканин на захід, гарячий батик дав народження новому виду розпису по тканині — холодному батіку.

Холодний батик заснований на застосуванні складу, що резервує, в основі якого лежить гумовий клей. Родоначальник техніки холодного батіку Лев Бакст (1866-1924). Батик — екзотичний персонаж. Класичні мотиви розпису по шовку — тропічні рослини, дивовижні квіти, міфологічні персонажі. У чомусь батик близький до китайського розпису по шовку, але, на відміну від добірності і філігранності китайських зразків — вільний і експресивний. Хоча цей спосіб трохи обмежує волю художника, тим, що всі деталі малюнка мають контурне обведення складом, що резервує, що додає своєрідний характер малюнку. Він здобуває своєрідну графічну чіткість і площинне рішення. При цьому кількість кольорів, застосовуваних для розпису, практично не обмежено. На відміну від гарячого, у холодному батіку використовують натуральний шовк різної щільності (навіть синтетичний). Можна використовувати деякі види бавовняних тканин, але натуральний шовк краще тримає анілінові барвники. Перед розписом, шовк як інші види тканин вимагає обробки, про це вже повідомлялося. Потім на шовк, що просвічується, наносять резерв, відповідно до малюнка, підкладеному під тканину. Для нанесення на тканину контуру малюнка застосовують скляні трубочки, довжиною 14-18 см., що продаються в художніх салонах. Також у продажі з'явилися спеціальні еластичні балончики, до яких прикручується знімні насадки різного діаметра. Легке натискання на балончик дозволяє резерву виходити по трубочці. Це самий довговічний і зручний спосіб, однак, коштує дорожче трубочки.

Резерв, я пропоную купити вже готовий, тому що його готування вимагає дотримання правил безпеки і зварити його в квартирі дуже проблематично. Попередньо потрібно ознайомитися з правилами роботи зі скляною трубочкою:

- Після набору резерву в трубочку, її треба обтерти сухою ганчіркою, для того щоб не забруднити руки і тканину;

- Якщо сушити розписаний батік вертикально, фарба стече вниз.

Творчі завдання до теми

Завдання 1. Простий батік (в одне перекриття). Виконати ескіз статичної крупно узорної композиції 30х30 см., використовуючи мотиви пленерних замальовок великих квітів, листів, насінних суцвіть, трансформованих у декоративні форми. Роботу виконати в два основних кольори.

Завдання 2. Складний батік (у кілька перекриттів). Виконати роботу з заданим кольором на тему «Декоративний натюрморт».

барвник, відповідно він стане жовтогарячим. Таким чином, виходять білі і жовті кола на червоному чи жовтогарячому тлі. Можна надійти по-іншому: узяти за кінець лялечки і вмочити центр у червону фарбу — вийде червоний центр і жовті краї виробу. Варіацій багато, потрібна усього лише практика, фантазія, правильно підібраний і приготовлений барвник і туга перев'язка. Крім того, багатобарвне фарбування можна здійснити первісним нанесенням на тканину кольорових плям, смужок і бризів. Потім тканину складають, перев'язують і офарблюють в основний тон.

Вправа 5. «Сонечко» із запрасованими діагоналями. Тканину складаємо по діагоналі і запрасовуємо згин, потім ще і ще складаємо по діагоналі (скільки вийде) гарячою праскою запрасовуємо згини. Занурте всю лялечку в жовтий колір, потім центр занурте в червоний колір, а самий кінець у зелений. Вийде візерунок, що нагадує жовтогарячий диск із білими окружностями, коричневою смугою (вона з'явиться при змішуванні червоного і зеленого) і яскравими зеленими краями. За рахунок гарячого прасування візерунок виходить більш графічним.

Рис. 4. Сонечко із запрасованими діагоналями

Рис. 5. Заключна робота «Вузликів батік»

виглядає на перший погляд дуже загадково. Тепер ми готові, щоб перейти до самого цікавого виду гарячого батіку до розпису від плями.

4.6. Розпис від плями

Це сама складна і цікава робота. Виконати композицію, наприклад, для початку з рослинними мотивами. Зробити ескіз у кольорі, картон і перенести малюнок на підготовлену і натягнуту тканину. Приготуйте фарби, стільки — скільки у вас основних кольорів у малюнку.

1. На полотнину відповідно до ескізу нанесіть розпливчасті плями різних кольорів.

2. Покрийте резервом ті місця, що у вашому ескізі відповідають цим кольорам.

3. Перекрийте місця, що залишилися, середнім тоном.

4. Покрийте резервом ті місця, що у вашому ескізі відповідають цим кольорам.

5. На закінчення всю полотнину перекрийте темним кольором.

Цю процедуру можна повторювати не більш трьох разів. Це дає можливість при невеликій кількості перекриттів домогтися найтонших переходів кольорів і їхніх відтінків. Як правило, такого роду малюнки завжди мають темне тло, тому що необхідно, щоб він перекрив фарбу, що розпливлася за межі малюнка. При розписі необхідно стежити, щоб кожен шар фарби цілком засихав, а резерв остигав. Після того, як робота цілком закінчена, тканину знімають з рами, розтягують по діагоналі, для того, щоб резерв розтріснувся й обсіпався з тканини. Для додаткового видалення резерву тканину треба пом'яти і сильно струснути. Потім зняти віск через газети уже відомим нам засобом.

І на остання ще кілька рад:

- Якщо не видалити ваткою надлишки фарби з поверхні, покритої резервом, після зняття резерву, вона перейде в тканину;
- Якщо в тонкій контурній резервній лінії виявиться маленький просвіт, фарба легко проникне в нього;
- Якщо фарба перенасичена й утворить на тканині бронзовий наліт, то це місце треба протерти ватою з водою чи спиртом;

Чорний барвник потрібно брати в подвійній кількості. Тримати батік у барвнику не більш 15-30 хв., при температурі не більш 40 градусів, інакше барвник почне роз'їдати віск.

Після того як зроблено фарбування, тканина зняти з рами і через кілька шарів газети, підкладаючи їх зверху і знизу, пропрасувати, гарячою праскою. Газети змінювати після кожного пропрасовування, доти, поки на них не залишаться сліди воску. Якщо залишилися жирні плями навколо візерунка, то їх треба видалити ватою, змоченої бензином, можна «Калошею». Якщо резерв покрив батік рівномірно і він не призначений для одягу, то протирати роботу не треба, тому що залишки воску дадуть додатковий ефект і уберезуть тканину від випадкової вологи. Так у спрощеному варіанті ми познайомилися з етапами класичного воскового батіку. Тепер приступати до освоєння більш складного багатобарвного батіку.

4.5. Складний батік

Особливість: менша трудомісткість, але стругаючи послідовність. Робота над складним, багатобарвним батіком аналогічна етапам створення яванського батіку. Насамперед необхідно скласти композицію з заданою кількістю кольорів. Узяти такого ж розміру бавовняну тканину і перенести малюнок. Розлучити барвники, наприклад жовтий і чорний.

1. Наносимо кисть резерв на ті місця, що повинні залишитися білими. Чекаємо, поки резерв цілком застигне.

2. Покриваємо всю тканину жовтим барвником. Сушимо тканину, можна феном, до повного висихання, тому що на сиру тканину резерв не лягає. Покриваємо ті місця, що повинні залишитися жовтими резервом, знову ж чекаємо застигання.

3. Для останнього фарбування беремо самий темний барвник і покриваємо все чорним кольором. Таким чином, ми одержимо білий і жовтий малюнок на чорному тлі. Можна використовувати набагато більше число кольорів, потрібно тільки пам'ятати, що фарбування ведеться від світлого до темного.

І останній етап: сухою ганчірочкою протерти тканину разом з резервом і зняти резерв гарячою праскою через газети. Залишки воску на тканині видалити легким бензином. Усе дуже просто, хоча багатобарвний батик

3.2. Практичні вправи по фарбуванню тканини способом «складання і підгинання» — «шиборі»

Цим засобом можна виготовляти декоративні тканини великого розміру шляхом одержання на тканині геометричних малюнків. Складати тканину можна як по прямій, так і по діагоналі. Головна задача при цьому — так скласти матеріал, щоб він офарбився рівномірно. Частина тканини, яка стала нагорі, виглядає яскравіше всього. У нижні шари фарба проникає усе менше і менше. Якщо мотузки не пропускають фарбу і добре затягнуті, тканина усередині залишиться білої.

Вправа 1. «Рівнобіжні смуги». Складаємо тканину у виді плісировки по прямій, пропрасовуємо кожен смугу. Складену тканину обмотаємо нитками чи прямо хрест навхрест, вони дадуть незабарвлені чи смужки малюнок у виді шишки. Складати полотнина можна як по прямій, так і по діагоналі. Наприклад, якщо скласти тканину вчетверо і заплісирувати її по діагоналі, вийде малюнок у виді хрестоподібної зірки.

Вправа 2. Одержання візерунка за допомогою затисків. Матеріал скласти «гармошкою» із шириною загину 5-6 см. Отриману стрічку зігнути посередині, скласти і закріпити затисками для білизни. Офарбити, прополоскати, висушити, потім знову скласти поперек поперечних смуг. Після цього офарбити тканину в інший колір. Вологий матеріал відгладити помірно нагрітою праскою. У результаті вийде красиво пофарбований матеріал у клітку.

Вправа 3. Шаблоновий батик. Одержати чіткі смуги допоможе шаблон у виді двох дощочок (можна дерев'яних лінійок). Їхній розмір визначить ширину білих смуг, а ширина кольорових залежить від того, наскільки складки висуюються з-під шаблону. Як шаблони можуть бути використані звичайні дерев'яні білизняні чи прищіпки інші затиски. Прищіпки залишають після фарбування білі квадратики й інші плями. Додатковий ефект дають будь-як шаблони, підкладені під прищіпки, наприклад монетки. Як зовнішні шаблони в Індії використовують листи, шматочки щільної матерії, шкіри, папера. В Індонезії для цієї мети служать шматочки промасленої вати і рослинні волокна.

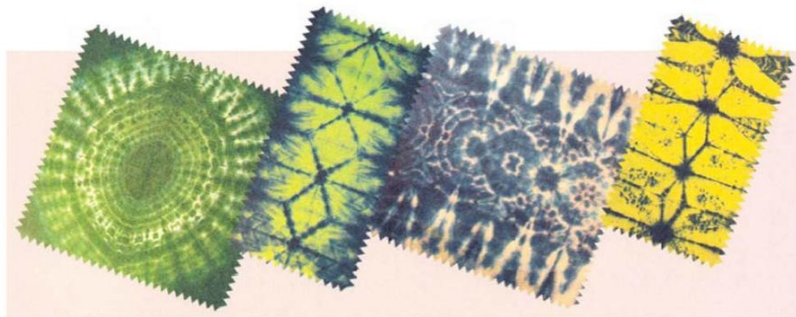

Рис. 6. Шиборі

3.3. Практичні вправи по фарбуванню тканини засобом «прошивний батик»

Резервування за допомогою прошивання тканини — «тритик» — дає можливість зробити мотиви візерунка більш чіткими і графічними, а також велику волю в створенні малюнка, що відповідає первісному задуму. Можливо і сполучення прийомів складання, обмотування і прошивання.

Вправа 1. Одержання прямих і кривих ліній. Спочатку потрібно розмітити малюнок простим м'яким олівцем, потім промітати тканину по намічених лініях голкою з товстою навощеною лінією дуже дрібними стібками швом «уперед голку» (наметувальним). Потім нитку сильно стягаємо, матеріал призборюється, і фарба не проникає в глибину складок. Кінці ниток служать обмоткою. При створенні складного малюнка прошиваємо всі його контури. Затягувати нитки починаємо з тих ліній, що знаходяться усередині малюнка, і поступово переходимо до зовнішнього. Змочити тканину в теплій воді, злегка віджати й опустити в розчин на 8-10 хвилин, прополоскати у воді з додаванням оцту і проутюжити, можна через чи газету обгортковий папір. Одержимо легкий світлий контур на кольоровому тлі. Для цих вправ, як і для попередніх, не обов'язково брати тканину білого кольору, можна вибрати тканину легкого фарбування, тоді барвники краще брати контрастного кольору. У техніку прошивання, як і в «планги», застосовують фарбування в кілька кольорів, починаючи від світлого. Після додаткового прошивання впливає фарбування в більш

4.3. Ефект «Продряпування»

При виготовленні листівок у техніку гарячого батіку використовуємо прийом процарапування воскового покриття. Даний прийом може бути як самостійним елементом, так і служити для виправлення й уточнення контуру. Наприклад, наносимо віск мазками, залишаючи незакритими місця стовбурів, потім процарапуємо силуети дерев, пучків трави і т.д. віск знімається голкою чи скальпелем. Робити це зручніше підклавши під тканину тверду основу. Процарапування місця можна залити барвниками різних кольорів.

4.4. Простий батік

Натягнути підготовлену бавовняну тканину на раму. Нанести резерв на основний білий малюнок, використовуючи товсті і тонкі щетинисті кисті. Для прискорення затвердіння малюнка і для міцного його закріплення, протерти його холодною водою. На шовкових матеріалах резерв наноситься один раз, на більш грубих матеріалах намальовані місця варто покрити з виворітної сторони новим шаром резерву. Потім приступати до фарбування, якщо використовувати класичний засіб, то краще зняти роботу з рамки і фарбувати її у фарбувальному розчині.

Барвник для бавовни готують по наступному рецепті:

барвник — 10 г., аміак 25% — 1.5 ст. ложки, сечовина — 1 ст. ложка, вода — 950 мл.;

Для шовку і вовни:

барвник — 15-20 г., оцетна кислота — 1 ст. ложка, вода — 960 мл.

Готування барвника було описано вище. Такі барвники зберігаються кілька місяців, у той час як розчин фарби з водою придатний тільки добу.

Можна покрити тканину тампоном. Тому що тканина швидко висихає, фарбу треба наносити однаково насиченим тампоном, швидко і впевнено. Інакше при покритті великих ділянок можуть виходити затечи й ареоли. Фарба на мокрій тканині виглядає більш насиченою, тоді після її висихання, опустити її в той же барвник, додавши 1 ст. ложку повареної солі.

4.1. Ефект «Різнобарвні бризки»

Натягніть тканину на раму. Розплавленою восковою масою нанесіть на тканину бризи, отряхуючи кисть над тканиною. Після покриття барвником тканина залишається білою в місцях крапель. Якщо попередньо тканина розписати смугами чи кольоровими плямами, а потім покрити краплями воску, то вийдуть кольорові зірки на темному тлі.

Можна зробити трохи по-іншому. Після першого нанесення крапель, тканина офарблюємо в жовтий колір, другого — жовтогарячий, третій — червоний і т.д., якщо працювати над купоном, де потрібно закрити світлу ділянку тканини листом паперу. Після видалення воску тканина запарюється.

4.2. Ефект сітка «Кракле»

Воскову масу розігріти на водяній бані. Щетинистою кистю покрити тканину так, щоб маса лягла рівномірно усмоктуючись. Віск повинен додати тканині деяку прозорість і зробити її ледве темніше. Віск на кисті остигає швидко, тому кисть спочатку розігрівається в основній масі воску. Причому тканина повинна бути абсолютно сухою. М'яти тканину можна різними засобами: злегка, дуже сильно, вертикально чи горизонтально. Після обробки всієї тканини розстелити її на склі чи тканині.

Три засоби розведення барвника дають різний ефект: барвник можна розлучити спиртом, оцтом чи водою. Тканина покрити щетинною, кистю чи ваткою, змоченої спиртом, чи горілкою, одеколоном, що сприяє кращому проникненню барвника. Якщо тканина не протерти спиртом, а відразу працювати барвником на воді, тріщини вийдуть слабкі, без чіткого малюнка.

У випадку, коли на воскове покриття були додатково нанесені краплі воску, створюється малюнок схожий на кам'яну кладку. Так само на воску можна процарапати.

темний колір і так далі. Можна робити малюнки у виді кіл, овалів, хвилястих ліній, більш складних фігур.

Рис. 7.

Творчі завдання до теми

Завдання 1. Розробити ескіз хустки, перенести ідею хустки на тканину розміром 70x70 см., використовуючи навички кожного з попередніх вправ. Використовувати не більш 3-х кольорів. Обробити края виробу.

Завдання 2. Виконати ескіз шарфа 15x45 см. у кольорі. Перенести ідею ескізу на матеріал (шовк). Використовувати навички попередніх вправ, використовувати два барвники з близькими по тону кольорами.

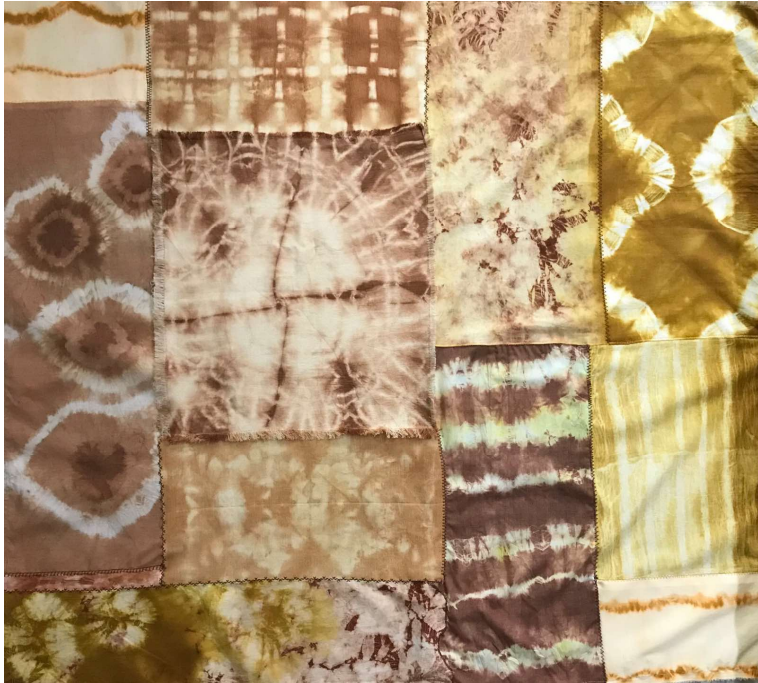

Рис. 8. Заключна робота

4. ГАРЯЧИЙ БАТІК

Традиційно для воскового батіку беруть бавовняні тканини; це не виходить, що не можна користатися іншими матеріалами, але для перших досвідів краще усе-таки взяти бавовне. Можна використовувати не нову тканину, а яка вже була у вживанні. І так для початку нам потрібно навчитися готувати склад, що резервує. Найкраще парафін і віск роздрібнити (можна на великій тертці), покласти все це в залізну банку з не до кінця обрізаною кришкою, що помістити в ковшник з водою, закріпивши її кришкою за край ковшика, тобто зробити «водяну баню». Працювати зручніше на електроплиті, тому що на ній легше підтримувати постійну температуру.

Перші спроби, так називані «ефекти гарячого батіку» краще робити на маленькому шматку тканини, натягнутим на пальцях чи підрамник. Резерв входить у тканину і робить її напівпрозорою. Добре розігрійте кисті у восковій масі і спробуйте малювати нею на тканині, натискаючи на кисть сильно і слабко, вузькою і широкою стороною, вести швидко і повільно. Однак треба обов'язково стежити за температурою резерву, якщо:

- Склад недостатньо гарячий, він ляже мутною плівкою і не проникне в тканину;
- При фарбуванні фарба пройде в зарезервовані місця по вивороті;
- Склад перегрітий, лінії вийдуть нерівні і розпливчасті.

І втім і в іншому випадку: потрібно подивитися навиворіт батіку, і там де не вистачає резерву, ще раз прокрити з вивороту потрібні місця резервом нормальної температури. Тепер поговоримо про рецепти резерву для розпису, їх трохи і для того, щоб визначити який з них Ваш, їхній треба спробувати. Їхній склад нескладний.

Рецепт №1 — парафін — 100 г., віск — 100 г., каніфоль — 1-4 г. (причому неї розігрівають без парової бані).

Рецепт №2 — парафін — 100 г., віск — 50 г.

Рецепт №3 — парафін — 100 г., вазелін технічний — 35 г.